

Δυστυχείς ελίτ, ευτυχείς δημοκράτες

του Τάκη Θεοδωρόπουλου

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Όσοι σήμερα μιλούν για άμεση δημοκρατία έχουν στον νου τους όχι τόσο την Ελβετία και τους δικούς μας συμπολίτες όσο την ιδανική, και εξιδανικευμένη, εκείνη περίοδο της αρχαίας Αθήνας του 5ου αιώνα π.Χ.

Εξ ορισμού, κάθε σύστημα εξουσίας λειτουργεί με αποκλεισμούς και αυστηρή περιχαράκωση των ορίων του, ακόμη και το δημοκρατικό τοιοῦτο, ἤτοι η εξουσία του δήμου.

Η δημοκρατία υπήρξε προϊόν της αξιοπιστίας που είχε η ελίτ στην αθηναϊκή κοινωνία- χωρίς αυτό να σημαίνει ότι μπορούν να παραγνωρισθούν οι λόγοι- οικονομικοί, κοινωνικοί και στρατιωτικοί- που οδήγησαν την εν λόγω ελίτ να αποφασίσει τον περιορισμό των προνομίων του αριστοκρατικού Αρείου Πάγου και τη διεύρυνση του εκλεκτορικού σώματος.

Με δυο λόγια, η αθηναϊκή δημοκρατία, από την άλλη άκρη του χρόνου μάς υπενθυμίζει πως δεν υπάρχει κυριαρχία του δήμου χωρίς ελίτ, χωρίς μια πνευματική αριστοκρατία, η οποία θα εντοπίσει τη δυναμική της κοινωνίας και θα έχει την αξιοπιστία να πειραματιστεί με τους όρους της ανθρώπινης συνύπαρξης. Το πνεύμα χωρίς το θάρρος είναι ανήμπορο. Το θάρρος χωρίς το πνεύμα είναι αγροίκο.

Πριν από μερικές εβδομάδες οι Ελβετοί στο σχετικό δημοψήφισμα αποφάσισαν, με άνετη πλειοψηφία, να μην επιτρέπονται οι μιναρέδες στα μουσουλμανικά τεμένη. Προσοχή! Όχι να απαγορευθεί η λειτουργία του τεμένους, τόπου λατρείας ενός σημαντικού τμήματος του πληθυσμού. Να απαγορευθεί η ανέγερση των μιναρέδων ως σύμβολο της ιδεολογικής χρήσης του θρησκευτικού αισθήματος εκ παραλλήλου αναφέρθηκαν και κάποιοι αισθητικοί λόγοι, διόλου αμελητέοι εδώ που τα λέμε. Λόγοι, όμως, που θα μπορούσαν καλύτερα να εφαρμοστούν στην πλειονότητα της άκομψης αρχιτεκτονικής των δικών μας ναών. Ογκώδης, σύμβολο της επαρχιώτικης μεγαλομανίας της δικής μας Εκκλησίας, η σύγχρονη ναοδομία προσπαθεί επί ματαίω να μιμηθεί τη βυζαντινή της πρόγονο. Η χοντροκοπιά γίνεται ακόμη πιο εμφανής, όταν μιμείται την κομψότητα.

Εννοείται πως όσοι σήμερα μιλούν για άμεση δημοκρατία έχουν στον νου τους όχι τόσο την Ελβετία και τους δικούς μας συμπολίτες όσο την ιδανική, και εξιδανικευμένη, εκείνη περίοδο της αρχαίας Αθήνας του 5ου αιώνα π.Χ. Για την ιστορία να θυμηθούμε πως τα χρόνια εκείνα, από ένα σύνολο 250.000 κατοίκων σε όλους τους δήμους της Αθήνας δικαίωμα ψήφου δεν είχαν ποτέ παραπάνω από 25.000. Ως γνωστόν, στις συνελεύσεις της Πνύκας δεν συμμετείχαν ούτε οι γυναίκες ούτε οι μέτοικοι ούτε οι δούλοι.

Όμως αυτό είναι ένα άλλο πρόβλημα. Εξ ορισμού, κάθε σύστημα εξουσίας λειτουργεί με αποκλεισμούς και αυστηρή περιχαράκωση των ορίων του, ακόμη και το δημοκρατικό τοιοῦτο, ἤτοι η εξουσία του δήμου. Το θέμα είναι πώς μια κοινωνία μπορεί να διευρύνει τα όριά της και από αυτήν την άποψη, ακόμη και σήμερα το παράδειγμα της αρχαίας Αθήνας με τον ριζοσπαστισμό του Εφιάλτη και του Περικλή παραμένει ένα μοναδικό πείραμα κοινωνικής συμβίωσης.

Ο Αθηναίος πολίτης αντλούσε το δικαίωμα να συμμετέχει στις αποφάσεις από το γεγονός ότι, την κρίσιμη στιγμή, θα προσέφερε το σώμα του και τη ζωή του για

Το πνεύμα και το θάρρος είναι αυτά που λείπουν από τις ελίτ της σύγχρονης δημοκρατίας. Αυτάρεσκες, αυτοαναγορευμένες, εκ κληρονομιάς ή όχι, εξ αδιαιρέτου ή όχι, φλύαρες καθ' ἑξιν, ψοφοδεείς εκ φύσεως, το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να διοχετεύσουν στο κοινό τους το αίσθημα πως ξεχωρίζουν, πως δεν είναι σαν όλους εμάς...

Το πρόβλημα της δημοκρατίας μας δεν είναι αν ψηφίζουν άμεσα οι οδηγοί των φορτηγών για τα όρια ταχύτητας στους αυτοκινητοδρόμους. Το πρόβλημα είναι πως οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποί τους, όταν ψηφίζουν, ό,τι κι αν ψηφίσουν, δεν μπορούν να τους πείσουν πως το κάνουν για το καλό τους.

τη σωτηρία της πόλης. Κι αυτό, ανεξαρτήτως καταγωγής, οικονομικής κατάστασης και λοιπών παραμέτρων που όριζαν τη διαστρωμάτωση της αθηναϊκής κοινωνίας. Είναι γνωστό επίσης πως το σύστημα αυτό, στην ιδανική του μορφή, υπήρξε βραχύβιο, σε σχέση με τον όγκο του χρόνου που μας χωρίζει από την εποχή εκείνη. Και είναι ζήτημα αν λειτούργησε ποτέ πραγματικά. Από την πεφωτισμένη κυριαρχία του Περικλή, την «ενός ανδρός αρχή» πέρασε στα χέρια των φιλοπόλεμων δημαγωγών τύπου Κλέωνα για να ανασυγκροτηθεί μερικές δεκαετίες αργότερα, μετά την ήττα και την τυραννία, χωρίς όμως ποτέ να ανακτήσει την παλιά του αίγλη, αφού στη γωνία της Ιστορίας καραδοκούσαν οι Μακεδόνες.

Ακόμα είναι γνωστό πως τις περισσότερες, και τις πιο ενδιαφέρουσες, περιγραφές του συστήματος αυτού μας τις έχουν κληροδοτήσει όσοι παρέμειναν επιφυλακτικοί απέναντί του και όσοι ήταν σαφώς τοποθετημένοι, όπως ο Πλάτων και ο Ξενοφών, από την αντίθετη πλευρά.

Εκείνο που είναι όμως λιγότερο γνωστό ή, μάλλον, εκείνο που συνήθως αποσιωπάται και το προσπερνούν βιαστικά οι επίδοξοι μιμητές της άμεσης δημοκρατίας είναι ότι αυτή δεν προέκυψε από κάποιον κοινωνικό ξεσηκωμό. Στην πολιτική σκέψη των Ελλήνων η «στάσις» ήταν συνώνυμη της κοινωνικής καταστροφής, της διάλυσης της πόλης, άρα ήταν εξόριστη από όλες και προς όλες τις κατευθύνσεις. Με δυο λόγια, ο Περικλής δεν ήταν «παιδί του λαού» που πόνεσε τους ομοίους του. Ήταν αριστοκράτης, επίλεκτο μέλος της αθηναϊκής ελίτ, όπως ο Κίμων και ο Μιλτιάδης, όπως ο Νικίας και ο Αλ-

κιβιάδης. Η δημοκρατία υπήρξε προϊόν της αξιολογίας που είχε η ελίτ στην αθηναϊκή κοινωνία- χωρίς αυτό να σημαίνει ότι μπορούν να παραγνωρισθούν οι λόγοι οικονομικοί, κοινωνικοί και στρατιωτικοί- που οδήγησαν την εν λόγω ελίτ να αποφασίσει τον περιορισμό των προνομίων του αριστοκρατικού Αρείου Πάγου και τη διεύρυνση του εκλεκτορικού σώματος.

Ίδιες ή παρόμοιες συνθήκες υπήρξαν και σε άλλες κοινωνίες, σε διαφορετικές εποχές. Όμως ο Περικλής υπέγραψε το μοναδικό πείραμα, όπως ο Φειδίας υπέγραψε τη μοναδική γλυπτική, ο Σοφοκλής την «Αντιγόνη», ο Ευριπίδης τη «Μήδεια» και ο Αριστοφάνης τους «Όρνιθες». Με δυο λόγια, η αθηναϊκή δημοκρατία, από την άλλη άκρη του χρόνου μάς υπενθυμίζει πως δεν υπάρχει κυριαρχία του δήμου χωρίς ελίτ, χωρίς μια πνευματική αριστοκρατία η οποία θα εντοπίσει τη δυναμική της κοινωνίας και θα έχει την αξιοπιστία να πειραματιστεί με τους όρους της ανθρώπινης συνύπαρξης. Το πνεύμα χωρίς το θάρρος είναι ανήμπορο. Το θάρρος χωρίς το πνεύμα είναι αγροίκο. «Ο ελληνικός πολιτισμός στηρίχθηκε στον συνδυασμό του πνεύματος με το θάρρος», έλεγε ο Αντρέ Μαλρό στον λόγο που εκφώνησε στην Πνύκα τον Μάιο του 1958. Το πνεύμα και το θάρρος είναι αυτά που λείπουν από τις ελίτ της σύγχρονης δημοκρατίας. Αυτάρεσκες, αυτοαναγορευμένες, εκ κληρονομιάς ή όχι, εξ αδιαιρέτου ή όχι, φλύαρες καθ' ἑξιν, ψοφοδεείς εκ φύσεως, το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να διοχετεύσουν στο κοινό τους το αίσθημα πως ξεχωρίζουν, πως δεν είναι σαν όλους εμάς, πως αξίζει να βρίσκονται επί σκηνής.

Το πρόβλημα της δημοκρατίας μας δεν είναι αν ψηφίζουν άμεσα οι οδηγοί των φορτηγών για τα όρια ταχύτητας στους αυτοκινητοδρόμους. Το πρόβλημα είναι πως οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποί τους, όταν ψηφίζουν, ό,τι κι αν ψηφίσουν, δεν μπορούν να τους πείσουν πως το κάνουν για το καλό τους.

Από την εφημερίδα «τα Νέα», 2/1/2010

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 80-90 λέξεις.
2. Να γράψετε τα συνώνυμα των λέξεων: λειτουργεί, συμβίωσης, ανασυγκροτηθεί, αποσιωπάται, στηρίχθηκε.
3. Με ποια μέθοδο αναπτύσσεται η 4^η παράγραφος; (Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας)
4. Ποια μέθοδο πειθούς χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην 7^η παράγραφο;
5. Τι δηλώνουν οι παρακάτω λέξεις και ποιος ο ρόλος τους; όμως, επίσης, ακόμα, άρα, με δυο λόγια.
6. Ποια η δομή της 2^{ης} παραγράφου; (Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας)
7. «Το πρόβλημα είναι πως οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι των πολιτών, όταν ψηφίζουν, ό,τι κι αν ψηφίσουν, δεν μπορούν να τους πείσουν πως το κάνουν για το καλό τους». Με βάση το παράθεμα ποια προβλήματα μπορείτε να διακρίνετε στη σύγχρονη Δημοκρατία και ποιο θα έπρεπε να είναι το περιεχόμενό της; Να αναλύσετε τις απόψεις σας σε ένα κείμενο 550-600 λέξεων.

